

TERE VADÉN

Happy End?

Mediateoreetikko ja filosofi Franco ”Bifo” Berardi piti Aalto-yliopistolla huhtikuussa kolmen päivän seminaarin otsikolla ”And – Phenomenology of the End”. Berardi osutti analyysinsä kysymykseen, miksi tulevaisuususkko yleensä ja joukkoliikkeiden vapautta ja tasa-arvoa luova voima erityisesti ovat tulleet tiensä päähän punkin profectallisen julistuksen *no future* mukaisesti.

Berardin perusasetelma on suoraviivainen. Kyberavaruus – tietoverkkojen ja digitaalisten laitteiden varassa tapahtuva informaation välitys, muokkaus ja luominen – on kooltaan jo nyt valtava, oikeastaan yksittäiselle ihmiselle ääretön. Sen tapahtumat ovat epäinhimillisen nopeita. Algoritmisen hallinnan myötä kybera-

varuus laajenee ja kiihtyy yhä. Sen sijaan kyberaika, jossa ihmiset tulkitsevat ja työstävät kyberavaruuden merkityksiä, on rajallinen ja sidottu ihmiskehojen nopeuksiin. Näiden kahden kasvava yhteismitattomuus on Berardin mukaan juurena psykososiaalisen maailman muutokseen ja sisäisen kokemuksen (*inner touch*) mutatoitumiseen, joka oirehtii monenlaisina psykopatologioina.

Samaan syssyyn tulee vielä talouden finansialisaatio. Yhä suurempi osa yritysten toiminnasta ja erityisesti voitoista syntyy finanssimarkkinoilla, joiden yhteys reaalityönteeseen on ohut. Semiokapitalismissa arvonmuodostus perustuu erilaisiin merkkeihin: pörssikurssi-tickereihin, indekseihin, osto- ja myynti-ilmoituksiin, uutissivustoihin.

Kapitalismin kehityksessä Berardi näkee kolme abstraktion vaihetta, jotka erottavat työn ja tuotannon tekijöistään. Ensimmäinen on Marxin klassisesti tunnistama abstraktio, jossa työaikaa määrittää lisäarvon tuotanto, ei käyttöarvo. Toinen askel on työn irtautuminen paikkaan ja aikaan sidotuista yhteisöistä tuotannon globalisoituessa. Nyt on meneillään kolmas vaihe, kun pääoman tuotto irtautuu fyysisestä tuotannosta finanssikapitalismissa: kierto ei enää ole marxilainen ”raha–tuote–enemmän rahaa” vaan ”raha–toisenlaista rahaa–enemmän rahaa”. Seurauksena ”pääoma ei enää puhu työläissubjektille maailmassa olevana kehona vaan kutsuu käytettäväkseen sosiaalisen ajan fragmentteja.”

Erityisesti Berardi haluaa kiinnittää huomiota prekarisaation seuraavaan vaiheeseen. Vakaat työsuhteet olivat lyhyt poikkeus. Kyberavaruuden kiihtymisen ja semio-kapitalismin myötä työntekijät eivät ainoastaan myy lyhyitä pätkiä työaikaansa epävarmoilla markkinoilla, vaan yritykset jopa ostavat yhteen liitettäviä työ-fragmentteja, jotka eivät tekijälleen ole edes palkkatyötä. Koska työntekijät eivät kohtaa säännöllisesti toisiaan kehoina vaan kyberavaruuden *avatareina*, heidän välilleen ei kasva yhteyttä, solidaarisuutta. Työnantaja puolestaan saa haluamansa fragmentit globaaleilta markkinoilta, joten sen ei tarvitse huolehtia työntekijöiden maallisesta hyvinvoinnista. Ja vielä: fragmentit koostuvat suurelta osin tulkintatyöstä, tiedoista, taidoista, tunteista ja affekteista. Ne on muokattava yhteensopiviksi, ennalta määrätyn koodin ja rajapinnan mukaiseksi, muuten ne eivät ole käytettävissä eikä niillä ole markkina-arvoa. Yhteen soveltamisen paineessa kognitiivinen ja affektiivinen työ menettää kehollisuutta, ajallisuutta ja kykyä lukea rivien välistä. Tilalle tulee muokattavuutta, sopeutuvuutta ja kertakaikkista kommunikaatioon osallistumista tai osatomuutta.

'68 ennen ja nyt

David Graeber toteaa 2007 kirjoittamassaan ilkikurisessa tapahtumaraportissa, että esitelmöitsijöistä Berardilla on kaikista synkin sanoma ja kaikkein optimistisen ja eläväisin tapa esittää se¹. Sama päti edelleen: tulevaisuutta ei ole, ei varsinkaan edistyksellisille joukkoliikkeille, mutta Berardi esittää asiansa hyväntuulisesti ja lämminhenkisesti.

Pähkinänkuoressa diagnoosi kuuluu, että 1968

koettiin valtava kyseenalaistamisen ja luovuuden purkaus, mikä jo itsessään herättää nostalgiaa. Tapaus on erityisen nostalginen, koska samalla horjutettiin sosiaalisia ja epistemologisia varmuuksia. Mutta nostalgiaa on tullut Graeberin mukaan ansa: toistuva palaaminen '68-vallankumouksen jälkeisen filosofian oivalluksiin moneuksista ja tapahtumallisuudesta on eräänlaista ”radikaalia konservatismia”, koska älyllisestä toimivuudestaan huolimatta se ei tarjoa kouriintuntuvia ja yksityiskohtaisia vaihtoehtoja neoliberalismille. Deskriptio toimii profetaalisesti, mutta preskriptio lupaa lisää samaa.

Ehkä yllättävintä Berardin huhtikuuisessa seminaarissa olikin, että hän hyväksyi graeberilaisen käsityksen *post-68*-teorian puutteista. Teoksessaan *Félix Guattari. Thought, Friendship and Visionary Cartography* (Palgrave, 2008) Berardi huomauttaa, että 1968 vallankumouksen itseymmärrys ei ollut ”deleuzelainen”, rihmastollinen ja singulaarinen. Pikemminkin se katsoi itseään hegeliläisen dialektiikan valossa. Deleuzen ja Guattarin kuuluisa ajattelu syntyy jälkeensä osoittamaan, että hegeliläinen totaliteetti ei toteudu historiassa, tai jos toteutuu, niin nimenomaan vihattavana totalitarismina. Mutta lisäksi Berardi toteaa nyt, että deleuze-guattarilainen kuvaus – joka pyrkii ja pääsee ulos hegeliläisistä totaliteeteista kiinnittämällä huomionsa singulariteettien monistumiseen aina uudelleen – on yhtä aikaa sekä kapina hegelismistä vastaan että kuvaus neoliberalismin toiminnasta, ei niinkään kartta ulos neoliberalismista.

Näiden kahden umpikujan edessä Berardi päätyy lopputulokseen: tulevaisuus on kuollut. Vain jonkinlainen neuroplastinen mutaatio, jossa ihmisen sensitiviteetti ja sensibilititeetti muuttuisi, antaisi Berardin mukaan mahdollisuuden ajatella vapautumista uudelleen. Pohjalla on kuitenkin yksi kantava teema: solidaarisuus syntyy kohtaamisista ja yhteiselämästä. Berardin luonnehtimat kehityskulut ovat mustia estäessään yhteenliittymisen vaatiman kosketuksen. Mutta kenties säännöt eivät olekaan muuttuneet Google-silmälaseista ja hyperkompleksisesta immateriaalisesta tuotannosta huolimatta. Solidaarisuus syntyy edelleen kuten ennenkin, samoin kuin inhimillinen nautinto. Tähän tuntuu viittaavan myös Berardin hahmon säteilemä performatiivinen ristiriita, josta Graeber huomauttaa.

Viite & Kirjallisuus

- 1 Graeber kommentoi italialaisen post-operaismo-koulukuntaan pohjannutta seminaaria, joka järjestettiin Lontoossa Tate Modern -museossa. Berardin lisäksi paikalla olivat Toni Negri, Maurizio Lazzarato ja Judith Revel. Ks. David Graeber, *The Sadness of Post-Workerism*. Teoksessa *Revolutions in Reverse*. Minor Compositions, New York 2011.